

Horváth Renáta: A társas támogatórendszer jellemzői a Nyíregyházi Család- és Gyermekjóléti Központ által nyújtott szolgáltatások igénybe vevői körében

Absztrakt

A vizsgálatot a Nyíregyházi Család- és Gyermekjóléti Központ klienseivel végeztem el. Úgy gondoltam, hogy azok a családok, amelyek kapcsolatban állnak a szervezettel, kevesebb támogató kapcsolattal rendelkeznek, mint azok a családok, amelyek nem veszik igénybe a szolgáltatást. A tanulmány során a társas támogatórendszer jellemzőit mutatom be a szociális munka szempontjából, továbbá kitérek a szülő-gyermek közötti bizalmas kapcsolat fontosságára is. A kérdőív felvételekor öt névgenerátor-szituációt alkalmaztam. A módszer alkalmazása során kiderül, hogy bizonyos esetekben kik azok a személyek, akikre számíthatnak az emberek, vagy van-e egyáltalán olyan személy, akire tudnak támaszkodni. A kutatásom során két generációt vizsgáltam, szülőt, illetve gyereket. Elsősorban a gyermekek korát vettem figyelembe, 11 éves kortól 18 éves korig terjed a vizsgált populáció. Úgy vélem, hogy a szociális munka eszköztárát bővíteni lehetne a névgenerátor-módszer alkalmazásával.

Kulcsfogalmak: névgenerátor-szituációk, támogató kapcsolatok, kétgenerációs vizsgálat, Nyíregyházi Család- és Gyermekjóléti Központ

Abstract

Among the recipients of social support system features the services provided by the Nyíregyháza Family and Child Welfare Centre

The study was carried out in Nyíregyháza Family and Child Welfare Centre with clients. I thought that those families who are in connection with the organization, supporting less connected, as those families who do not use the service. In the study, the characteristics of the social support system is described in terms of social work, and I discuss the confidential relationship between the child's parents is the importance of the inclusion of the questionnaire was applied to five name-generator situations. The method reveals that in some cases, who are the persons who rely on the people, or is there any person on whom they can rely on. I examined two generations, parents and children during my research. First of all I took into account the age of the children, aged 11 to 18 years covered in the study population. I think that would be the tools of social work to expand the use of the name generator method.

Key terms: Name Generator situations; Supportive relationships, two-generation study, Nyíregyháza Family and Child Welfare Centre

A tanulmányban a társas támogatórendszer jellemzőit mutatom be a szociális munka szempontjából, továbbá kitérek a szülő-gyermek közötti bizalmas kapcsolat fontosságára is.

Több tanulmányban olvashatunk arról, hogy a mai rohanó világban egyre kevesebb barátunk, támogató kapcsolatunk van. Albert Fruzsina és Dávid Beáta kimutatta, hogy a magyar embereknek sokkal kevesebb barátjuk van más országokhoz képest. Magyarországon 100 megkérdezett közül 36-an válaszolták, hogy egyáltalán nincs barátjuk, míg például Németországban és az USA-ban sokkal több baráttal rendelkeznek az emberek (Albert, Dávid 2007: 198).

Tudományos Diákköri pályamunkámat a nyíregyházi felnőtt népesség erős kapcsolatának vizsgálatáról írtam, így ismerkedtem meg a Fischer–McCallister-módszerrel. Olyan szituációkat állítottam össze, melyek alapján megtudhatjuk azt is, milyen jellegű problémák megoldásához melyik kapcsolattól várhat a kliens elsődlegesen segítséget, kitől kaphat érzelmi támogatást. Megtudhatjuk tehát, hogy egyes kapcsolati személytől milyen jellegű erőforrást várhat az egyén (Utasi 2006). Összehasonlíthatjuk a módszerrel a szülő-gyermek véleményét, a kapcsolatuk szorosságáról, bizalmas kapcsolatukról.

A társas kapcsolatokra vonatkozó kutatások alapján úgy tűnik, hogy a fiatalabbakra az a jellemző, hogy nagy társaságuk van, és ezt intenzívebben is ápolják, valamint az iskolatársakkal is még élénk a kapcsolattartás. Az 50 év felettieknek, ha van is baráti kapcsolatuk, a baráti összejövetelek száma leszűkül évi néhány alkalomra. Utasi kutatása során azt az eredményt kapta, hogy nagyon csekély azoknak a kapcsolatoknak az aránya, akikhez a családtagokon kívül betegség esetén segítségért tudnának fordulni az általuk megkérdezettek. Erős e téren a családi szolidaritás, és ez az idők során sem csökkent. Meghatározó a nukleáris család szolidaritása, és szükség esetén altruizmus is megfigyelhető, mely önzetlen, és segítségnyújtás esetén nem vár jutalmat az illető. A családtagok szerepei kissé megváltoztak, mivel a családok struktúrája átszerveződött, úgy, hogy növekedett az egyedülállók aránya, így a partnerek segítségnyújtó szerepére nem számíthatnak, miközben az utódok hasonló szerepe növekedett (Utasi 2006).

Ezen tanulmányok alapján kezdtem el vizsgálni olyan családokat, amelyek valamilyen módon igénybe veszik a Nyíregyházi Család- és Gyermekjóléti Központ szolgáltatásait. Úgy gondoltam, hogy azok a családok, amelyek kapcsolatban állnak a szervezettel, kevesebb támogató kapcsolattal rendelkeznek, mint azok a családok, amelyek nem veszik igénybe a szolgáltatást. A Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar szociálismunka-képzése során fél év gyakorlatot töltöttem el a szervezetnél, mely során észleltem, hogy a családsegítő szakemberek nem minden esetben térképezik fel a család támogató kapcsolatait. A rendelkezésükre álló adatlapok kitérnek a kapcsolatok felmérésére, de nem oly mértékben, hogy ténylegesen hasznát tudják venni az információknak. Úgy véltem, kellene egy olyanfajta technika, mely pontosan megmutatja a kliens támogató kapcsolatrendszerét, ezáltal a természetes támogatórendszerre is tudnak támaszkodni a szakemberek.

A tanulmány során vizsgált egyéneket egónak, a vizsgált személyek által megjelölt egyéneket pedig altereknek fogom nevezni. Kötésnek is fogom hívni a kapcsolathálózatban megjelenő kapcsolatokat (Huszti 2015).

Nyíregyházi Család- és Gyermekjóléti Központ

A Nyíregyházi Család- és Gyermekjóléti Központ 2016. január 1-jével átalakult. A Nyíregyházi Gyermekjóléti Központ jogutódintézményeként kezdte meg munkáját.

A központ elsődleges feladata a gyermekek védelme, hatósági intézkedéshez kapcsolódóan végzik segítő munkájukat. Az esztmenedzserek a járás településein működő szolgálatok családsegítőivel és tanácsadóinkkal közösen menedzselik a jelzőrendszerből érkezett családok problémáinak megoldási folyamatát. Működtetik járási szinten a jelzőrendszert annak érdekében, hogy minden problémáról, veszélyeztetettségről értesüljenek, és partnerszervezeteikkel időben megtegyék a szükséges intézkedést. A Nyíregyházi Család- és Gyermekjóléti Központ működteti a Nyíregyházi Család- és Gyermekjóléti Szolgálatot. A szolgálatnál tevékenykedő családsegítők Nyíregyháza Megyei Jogú Város közigazgatási területén nyújtanak szolgáltatásokat szociális, életviteli, mentális, anyagi, munkaerőpiaci problémákkal küzdők részére. Holisztikus szemlélettel végzik a komplex családgondozást. A kliensközpontúság érdekében Nyíregyházán három telephelyen kereshetik szolgáltatásaikat, jelen vannak többek között Nyíregyháza legnagyobb szegregátumában, a Huszár lakótelepen is.¹

Szolgáltatásaik:

- jogi tanácsadás
- pszichológiai tanácsadás (gyermek és felnőtt)
- fejlesztőpedagógia
- életviteli tanácsadás
- mediáció
- adósságkezelési tanácsadás és ügyintézés
- munkaerőpiaci tanácsadás egyéni és csoportos formában

Társas támogatórendszer és szociális esettmunka

Mikor egy szociális munkás esetkezelést végez, fontos megvizsgálni a kliens kapcsolatait, akár családtagokról, szomszédokról, barátokról legyen szó, mivel környezete ugyanolyan fontos számukra, mint maga a kliens. A természetes támogatórendszer tagjai közé tartoznak a személy közvetlen környezetében (iskola, család, rokonság, szomszédság) élő olyan felnőttek és gyermekek (kortársak, idősebbek), akikhez érzelmileg kötődnek (Hegyesi, Talyigás 1996).

Granovetter nevéhez köthetjük az erős, illetve gyenge kötések meghatározását. A szerző úgy gondolta, hogy a kapcsolathálónk szerkezete meghatározza azt, hogy milyen és mennyi erőforráshoz juthatunk. Granovetter szerint, míg az erős kötéseinkre sok időt szánunk, addig a gyenge kötéseinkre elég minimális időt szentelünk. Az erős kapcsolatok közé a közeli családtagokat (házastárs, szülő, gyerek, testvér), a távolabbi rokonokat és a közeli/bizalmas barátokat sorolta. Ezeket gyakran csak fontos problémánál használjuk ki, ilyenkor a család, rokonság segítségét kéri az egyén. A gyenge kötések közé sorolta a szomszédokat, munkatársakat és a korábbi ismerősöket (korábbi munkatárs, korábbi iskolatárs, korábbi partner stb.) (Granovetter 1973, 1974; Huszti 2015).

¹ Nyíregyházi Család- és Gyermekjóléti Központ 1016. http://nyitot.hu/adat/intezmenyek/160929_nycsgyjk.pdf (2016. 10. 31.).

Az erős kapcsolatok szerepe a támogatórendszerben

A tanulmány során az egyén erős kapcsolatait vizsgálom, éppen ezért lényegesnek tartom, hogy kifejtsem az erős kapcsolatokat, hiszen ezáltal érthetjük meg, miért is fontos az egyén számára a támogató kapcsolat.

A családi, rokonsági kapcsolatok előnyei:

- normák által biztosított,
- gyorsan, könnyen mobilizálható,
- irányítható (Szabó 2003).

Különbséget kell tenni közeli, illetve távoli rokonsági kapcsolatok között, mivel más támogatást biztosít az egyén számára. A szülő-gyermek kapcsolatok a legtámogatóbbak, hiszen ez a kapcsolatfajta képes a legtöbb segítséget nyújtani a másik fél számára. A testvérek az anya-gyermek kapcsolathoz képest kevesebb támaszt nyújtanak (emocionális és materiális is), de még mindig magas szintű a segítségnyújtás. A tágabb rokonság segítségnyújtása elenyésző a rutinszerű problémáknál, mivel általában a tágabb rokonság nincs kapcsolatban egymással napi szinten. A rokonsági foktól függően csökken a társadalmi támogatások foka is: a legtöbb emocionális és instrumentális segítséget a szülőktől és a felnőtt gyermektől kapunk, ezt követi a testvérektől kapott támogatás nagysága, majd a barátoké, szomszédoké, majd a tágabb rokonságé és végül az ismerősöké (Szabó 2003).

A barátok által nyújtott társadalmi támasz más típusú, mint a család vagy a rokonok által nyújtott, mivel szerepük is más az egyén kapcsolathálójában. A rokonok inkább a sűrű társadalmi kapcsolathálókat uralják, míg a barátok a kevésbé sűrűket. A barátok kevésbé sűrű kapcsolathálókat képeznek, de ezek önkéntes alapon jönnek létre, tehát ezeket a kapcsolatokat meg kell tartani és a kapott segítséget viszonzni is kell. Ha ez nem történik meg, könnyen felbomolhat a barátság (Szabó 2003).

A barátok iránti bizalom közel áll a feltétlen bizalmat élvező rokoni-családi kapcsolatokhoz azoknál, akiknek egyáltalán van barátjuk. A bizalmas kapcsolatok körén belül a családi-rokonsági kötelékek mellett legjelentősebb a barátság. Nyilvánvalóan bizalmas barátja sokkal kevesebb embernek van, mint bizalmas vérségi köteléke. A barátság olyan választott kapcsolat, amely formalizált keretek nélkül is szolidaritást, kölcsönös erőforrásokat, társadalmi integritást eredményezhet. Nem segíti jogi, intézményi szabályozás a kapcsolat fennmaradását, többnyire mégis eredményesen működik (Utasi 2002).

Magyarországon kevés a barátok körében a bizalmas kapcsolatok száma. A magyar felnőttek 21%-a 2011-ben úgy vélte, hogy egyetlen barátja sincs, 45%-a is csak néhány, legfeljebb 4 barátról számolt be. Csupán a magyarok egyharmada rendelkezik ennél több baráttal. 2011-ben a magyar embereknek átlagosan 5,5 barátjuk volt (Albert, Dávid, 2012: 343–356). A nagyobb háztartásban élők több bizalmas kapcsolattal rendelkeznek – viszont egyre csökken az ilyen háztartások aránya hazánkban. Minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál nagyobb a bizalmasainak a száma, ráadásul esetükben a főleg családtagokból álló bizalmas kapcsolat kiegészül a barátokkal, ismerősökkel (Huszti 2015).

Gyakorlatom során számos esetet láttam, amikor az egyénnek szűk volt a kapcsolatrendszere, így nem tudott segítséget kérni senkitől. Például a gyermek felügyeletét nem tudta megoldani az egyedülálló édesanya, míg dolgozik. Úgy gondolom, gyakran emiatt is kerülnek az

egyének, családok válsághelyzetbe. Úgy vélem, az egyén számára fontos hogy legyen támogató kapcsolata, főként, ha krízishelyzetben van. Az egyén kapcsolatrendszerét fel lehet mérni, melyből kiderülhet, hogy van-e olyan kapcsolata a személynek, akitől segítséget, támaszt tud kapni.

Az egyén kapcsolathálózati vizsgálatakor az elemzett személy, az ego nézőpontjából tekint az adott kapcsolathálóra, és az általa megjelölt alterekkel meglévő kapcsolatait diagnosztizálja (Chua, Madej, Wellman 2009; Huszti 2013).

Az egocentrikus mérés során a leggyakoribb technika a névgenerátor, valamint a pozíciógenerátor-módszer (Molin, Arentze, Timmermans 2008; Huszti 2015).

Lehetséges módszerek az erős kapcsolatok feltérképezéséhez

A szociális munkás számára számos lehetőség nyílik feltérképezni az egyén kapcsolatrendszerét. Ilyenek lehetnek az általában a gyakorlatban használt genogram és ecomap, illetve az inkább tudományos céllal készülő névgenerátor és pozíciógenerátor.

A genogram, ecomap egy úgynevezett családi térkép, mely kimutatja a család mozgásterét, kapcsolatait, funkcióit, belső viszonyait.

A genogram felvázolja a család több generációra kiterjedő kapcsolatrendszerét vizuális formában. Hátránya viszont, hogy nem ad alternatív kérdéseket ez a módszer, az egyén dönti el, kit tart fontosnak, és gyakran elsiklik olyan személyek felett, akiktől krízis esetén segítséget tud kérni (Bányai, Szabó, Tánczos 1998).

Az ecomap, hasonlóan a genogram módszerhez, vizuális térképet mutat, de ebben az esetben azt méri fel, hogy az egyén, család milyen szervezetekkel, intézményekkel áll kapcsolatban (pl. óvoda, iskola, nevelési tanácsadó, gyámhivatal stb.); ez a mesterséges támogató kapcsolatait méri fel az egyénnek/családnak. Kritikái hasonlóak a genograméhoz (Bányai, Szabó, Tánczos 1998).

Véleményem szerint a legnagyobb hátránya a két módszernek, hogy nem tud véleményeket összevetni. A legtöbb esetben, ha családdal dolgoznak a szakemberek, csak egy ecomapot és genogramot készítenek, amit közösen beszélnek meg. Ezáltal befolyásolják egymás véleményét az érintettek, és nem tudja összevetni a szakember, hogy például szülő és gyermek között milyen a viszony, és hogy ítélik meg a kapcsolatuk szorosságát a felek. Hátrálynak tartom, hogy a módszer nem szituációk alapján térképezi fel a kapcsolatrendszert, így nem tudhatja a segítő, hogy mire tud számítani a megkérdezett egy-egy élethelyzetben. Az ecomap és a genogram csupán azt tárja fel, hogy kivel tartja a kapcsolatot napi szinten a személy, és hogy milyen viszonyban vannak, de nem derül ki, hogy például betegség esetén számíthat-e rá a kliens.

Alkalmazott módszer

A következőkben kifejtem, miről is szól a névgenerátor típusú módszer.

A névgenerátor-módszer úgy működik, hogy első lépésben kiválasztjuk a szituációkat, amit meg szeretnénk kérdezni a vizsgált személytől, majd ehhez társítunk névinterpretáló kérdéseket, melyek arra irányulnak, hogy különböző paraméterek alapján leírják a megnevezett egyes altereket, illetve, hogy képet adjanak az ego és az egyes alterek kapcsolatáról (Marsden 2005; Huszti 2013). A névinterpretáló kérdések általában a következő dimenziókat fedik le:

1. „személyes jegyeket leíró kérdések – az alter neme, kora, iskolai végzettsége, szocioökonómiai háttere;
2. a kötések leírására szolgáló kérdések – ego-alter közötti kapcsolat típusa (szerep szerint), a kapcsolat gyakorisága, az intimitás szintje, a kötés élettartama, eredete (Chua, Madej, Wellman 2009; Huszti 2013: 81–82).”

Ennek a módszernek az alkalmazásából megtudhatjuk azt, hogy melyek azok a kapcsolatok, amelyekre az egyén bizonyos élethelyzetben számíthat és mi jellemzi ezeket. Vagyis, melyek azok a kapcsolatok, amelyek segítik az egyén társadalmi integrációját. Az is kiderülhet, hogy ugyanazon személy nyújt-e többféle támogatást (multiplex kapcsolat), vagy több alter között felosztódnak a különböző támogatási fajták (uniplex kapcsolat). Megtudhatjuk azt is, milyen jellegű problémák megoldásához melyik kapcsolattól várhat az egyén elsődlegesen szolidáris viselkedést, kitől kaphat inkább instrumentális és kitől inkább emocionális, érzelmi támogatást. Megállapítható tehát, hogy egyes kapcsolati személytől milyen jellegű erőforrást várhat az egyén (Utasi 2002).

A Nyíregyházi Család- és Gyermejkölési Központban végzett kutatásom során két generációt vizsgáltam, szülőt, illetve gyereket. A kérdőív felvételekor öt névgenerátor-szituációt alkalmaztam. A szülőknek minden esetben hozzá kellett járulnia aláírásával a kiskorú gyermek lekérdezéséhez. Szülőtől és gyerektől egyforma szituációkat kérdeztem meg, ügyelve arra, hogy külön helyiségben tartózkodjanak a felek a lekérdezéskor, ugyanis úgy véltem, befolyásolhatják egymás válaszait a válaszadók. A szituációk során a gyermekek esetében tegeződést, míg a szülők esetében magázódást alkalmaztam, egyes esetekben a gyerekektől lekérdezett szituációkat egyszerűbbé tettem, és átalakítottam az ő nyelvezetükre, hogy érthetőbbek legyenek számukra a szituációk. Az alterek száma nem volt limitálva, így a megkérdezettek, bármennyi támogató kapcsolatot felsorolhattak.

A kutatás során alkalmazott névgenerátor-szituációk:

1. Tegyük fel, hogy Ön beteg lenne, például influenzás, és néhány napra ágyban kellene, hogy maradjon, így nem tudná elvégezni a ház körüli munkát, bevásárlást, kitől kérne segítséget ebben az esetben? Gondoljon azokra az emberekre, akikre ilyen helyzetben számíthat!

2. Az emberek néha vendégeket hívnak, vendégségbe, kirándulni, szórakozni mennek. Kikkel szokott Ön így találkozni? Gondoljon azokra az emberekre, akikkel szívesen tölti szabad idejét!
3. Szokott-e Ön időnként egészen személyes, bizalmas dolgokról, problémákról beszélni családtagjaival? Ha igen, kikkel? Gondoljon azokra az emberekre, akikkel ilyen dolgokat meg tud beszélni!
4. Szokott-e Ön időnként egészen személyes, bizalmas dolgokról, problémákról beszélni a családtagjain kívül? Ha igen, kikkel? Gondoljon azokra az emberekre, akikkel ilyen dolgokat meg tud beszélni!
5. Kire számíthat Ön, kitől kaphat segítséget a mindennapokban előforduló kisebb-nagyobb gyakorlati teendők, problémák megoldásában, pl.: bevásárlás, gyermek felügyelete, házimunka-megosztás? Gondoljon azokra az emberekre, akikre ilyen helyzetben számíthat!

A szituációkhoz tartozó névinterpretáló kérdések:

- Becenév
- Nem (férfi, nő)
- Kor
- Iskolai végzettség (általános iskola, szakmunkásképző, középiskola/érettségi, főiskola/egyetem)
- Kapcsolat típusa (házastárs/élettárs/szerelmi viszony, szülő, gyerek, testvér, egyéb rokon, régi szomszéd, jelenlegi szomszéd, régebbi osztálytárs, jelenlegi osztálytárs, régi tanár, jelenlegi tanár, régi munkatárs, jelenlegi munkatárs, közeli barát, egyéb)
- Mióta ismeri a megjelölt személyt?
- Mennyire kedveli a megjelölt személyt? (-2 egyáltalán nem, -1 inkább nem, 0 semleges, 1 inkább igen, 2 nagyon kedveli)
- Mennyire szoros a kapcsolata a megnevezett személlyel? (1–5-ig skálán)
- Mennyire bízik a megjelölt személyben? (1 egyáltalán nem, 2 inkább nem, 3 inkább bízik, 4 nagyon bízik)
- Mennyire jellemző, hogy elmondja személyes problémáit a megjelölt személynek? (1 egyáltalán nem, 2 inkább nem, 3 inkább jellemző, 4 nagyon jellemző)
- Mennyire jellemző, hogy a megjelölt személy elmondja Önnek személyes problémáit? (1 egyáltalán nem, 2 inkább nem, 3 inkább jellemző, 4 nagyon jellemző)
- Mennyire fontos számára a megjelölt személy? (egyáltalán nem, inkább nem, inkább fontos, nagyon fontos)

A kérdőívekhez tartoztak demográfiai adatokat felmérő kérdések, az egókat írják le, melyeket a Nyíregyházi Család- és Gyermejkölési Központban a kliensek dokumentumaiból gyűjtöttem ki, melyhez mind a szervezet, mind a kliensek hozzájárultak:

- nem
- kor
- tanul-e
- legmagasabb iskolai végzettség
- dolgozik-e?
- apa/férj dolgozik-e?
- apa/férj kora

- apa/férj iskolai végzettsége
- hol élnek?
- milyen körülmények között élnek?
- település típusa
- család típusa
- etnikum
- anyagi körülmények
- miért kerültek kapcsolatba a szervezettel?

A névgenerátor első kettő és az ötödik szituációjával az instrumentális kapcsolatokat mértem, a harmadik szituációban pedig az emocionális segítő kapcsolatokat próbáltam feltérképezni. Instrumentális kapcsolat alatt azt értem, hogy a segítségkérés inkább tárgyi, és jellemzi a feladatközpontúság a kapcsolat során. Az emocionális szolidaritás érzelmi, lelki segítségnyújtást fejez ki, egyfajta emberközpontúság jellemzi.

A vizsgált minta bemutatása

A mintába olyan egyének kerülhettek, akik valamilyen módon kapcsolatban állnak a Nyíregyházi Család- és Gyermekjóléti Központtal. Ugyanis a központ a gyermekeket tekinti kliensnek, és az ő adataik vannak elsősorban regisztrálva. Azért választottam a 11–18 éveseket, mert úgy gondoltam, hogy 11 éves kor alatt túl fiatalok a kérdések megválaszolásához. A felső korhatár azért lett a 18 éves korosztály, mert a szervezet addig tartja nyilván a gyermekeket. Eddig 10 gyermeket és 10 szülőt kérdeztem meg. A szülők közül csak édesanyák válaszoltak a kérdőívre, ami azzal magyarázható, hogy a 10 háztartásban csupán 1 esetben volt jelen az édesapa a család életében. A gyermekek közül 8 lány és 2 fiú válaszolt. A szülők átlagos kora 39 év (Std. 8,913), a fiataloké 15 év (Std. 2,18). A legmagasabb iskolai végzettség 10 szülőből 2 szülőnek általános iskola, 5-nek szakk munkásképző és 3 szülőnek szakközépiskola/gimnázium volt. 7 gyerek általános iskolás volt, 2 gyerek szakk munkásképzőbe járt és 1 gimnáziumba. 10 szülőből 8 dolgozott, 2 munkanélküli volt. A 10 család közül 6-an éltek Nyíregyháza belvárosában, 2-en az Orosi lakótelepen, 2-en pedig Nyírpazonyban. Tízből hat megkérdezett egyedülálló anyaként nevelt 3 vagy több gyereket. Egy olyan család volt, ahol 2 felnőtt élt 2 gyerekekkel, továbbá egy olyan család volt, ahol 1 felnőtt élt 2 gyerekekkel, és két olyan család került a mintába, ahol 1 felnőtt élt 1 gyerekekkel. 2 család volt roma származású. 2 háztartásnak volt nagyon rossz anyagi körülménye saját megítélésem szerint, 3 családnak inkább rossz, 4 családnak inkább jó, 1 családnak pedig nagyon jó. Az anyagi körülményeknél figyelembe vettem a lakás/ház komfortfokozatát, illetve az anyagi bevételüket/kiadásait. 10 családból 5-en a gyermek magatartási problémája miatt kerültek kapcsolatba a család- és gyermekjóléti központtal, 4 esetben az anyával volt probléma, 1 esetben pedig az apával.

1. táblázat: A vizsgálati minta

	Szülő 10 fő	Gyerek 10 fő
Nem	10 fő – nő	8 fő – lány 2 fő – fiú
Kor (átlag)	39 év (Std. 8,913)	15 év (Std. 2,18)
Iskolai végzettség	2 fő – általános iskola 5 fő – szakmunkás 3 fő – érettségi	7 fő – általános iskola 2 fő – szakmunkás 1 fő – gimnázium
Lakhatási körülmények	6 család – Nyíregyháza belváros 2 család – Orosi lakótelep 2 család – Nyírpazony	
Család típusa	1 család – 2 felnőtt, 2 gyerek 1 család – 1 felnőtt, 2 gyerek 2 család – 1 felnőtt, 1 gyerek 6 család – 1 felnőtt, 3+ gyerek	
Származás	2 család – roma származás	
Anyagi körülmények	2 háztartás – nagyon rossz 3 háztartás – inkább rossz 4 háztartás – inkább jó 1 háztartás – nagyon jó	
Probléma	5 család – gyermek 4 család – anya 1 család – apa	

Saját szerkesztés

Eredmények

A 2. táblázatból kiderül, hogy a gyermekek több altert tudtak megjelölni, mint a szüleik, és több olyan személyt tudtak felsorolni, akiket más szituációkban nem jelöltek meg, tehát a gyerekek tágabb kapcsolatrendszerrel rendelkeznek, mint a szüleik. A legnagyobb különbséget a szórakozást vizsgáló szituáció adta, ugyanis itt a gyerekek összesen 33 főt tudtak megjelölni, ebből 22 fő volt olyan személy, akiket más szituációban nem jelöltek meg, míg ezzel ellentétben szüleik 19 főt jelöltek meg és ebből csupán 8 fő volt új személy.

A kor előrehaladtával jellemző, hogy kevesebb kapcsolattal, barátokkal rendelkeznek az egyének, így a megmaradt barátaik között magasabb azoknak az aránya, akik egy személyben több vagy sok kapcsolati tartalmat, funkciót látnak el. Így az idősebb korosztály kapcsolataira a multiplexitás jellemző (Utasi 2002a).

2. táblázat. Említések száma

	Szülő			Gyerek		
	Átlag	(Std.)	Össz.	Átlag	(Std.)	Össz.
<i>Betegség esetén kitől tudna segítséget kérni?</i>	1,8	0,4917	18 fő	1,5	0,4330	15 fő
<i>Kivel tud szórakozni, kirándulni menni?</i>	1,9	0,4953	19 fő	3,3	0,4975	33 fő
<i>Kivel tudja a családon belül megbeszélni a problémáit?</i>	1,6	0,4810	16 fő	1,6	0,4422	16 fő
<i>Kitől tud segítséget kérni a családtagokon kívül?</i>	1,2	0,4454	12 fő	0,7	0,3210	7 fő
<i>Kitől tud a mindennapokban segítséget kérni?</i>	1,00	0,4191	10 fő	1,8	0,4583	18 fő
Összesen	7,5		75 fő	8,9		89 fő

Saját szerkesztés

Eredmények szituációk szerint

Betegség esetén kitől tudna segítséget kérni?

Az első szituáció során a 10 szülő összesen 18 személyt tudott megjelölni, átlagosan 1,8 főt (Std. 0,4917). A gyermekek ebben a szituációban 15 személyt jelöltek meg, átlagosan 1,5 főt (Std. 0,4330). A 10 szülőből 7 említette ebben a szituációban gyermekét, míg a gyermekek esetében 10-ből 9-en jelölték meg szüleiket. A szituáció során tapasztalhatjuk, hogy a leggyakoribb említés kölcsönös, tehát betegség esetén és a mindennapokban adódó problémák megoldásában a szülők gyermekeikre számíthatnak leginkább, a gyermekek pedig a szüleikre.

3. táblázat: Betegség esetén kitől tudna segítséget kérni?

A kapcsolat típusa	Szülő	Gyerek	Összesen
házas társ/élettárs/szerelmi viszony	1		
szülő	2	9	
gyerek	7		
testvér	3		
egyéb rokon	3	3	
családtagok összesen	16	12	28
szomszédok		1	
osztálytársak			
tanárok			
munkatársak			
közeli barát	2	2	
egyéb			
összesen	18	15	33

Saját szerkesztés

Kivel tud szórakozni, kirándulni menni?

A második szituációban a szülők 19 főt tudtak megjelölni, átlagosan 1,9 főt (Std. 0,4953), akik közül a közeli barátok voltak legtöbben (9 fő). 2 említés volt jelenlegi munkatárs, 2 fő egyéb rokon, 3 fő testvér, 3 fő gyerek. A legmagasabb iskolai végzettségük a megjelöltek közül 5 főnek volt általános iskola, 5 főnek szakmunkásképző, 5 főnek gimnázium és 4 főnek főiskola/egyetemi végzettsége. Azt látjuk ebből, hogy a megkérdezettek nem feltétlenül velük azonos iskolai végzettségű emberekkel szórakoznak, kirándulnak. A megkérdezettek jellemzően 15–20 éve ismerik egymást a megjelöltekkel ebben a szituációban.

A Mennyire kedveli a megjelölt személyt? (-2 egyáltalán nem, -1 inkább nem, 0 semleges, 1 inkább igen, 2 nagyon kedveli) névinterpretáló kérdésre a megkérdezettek azt a választ adták, hogy 19 főből 17 főt „nagyon kedvelnek”. *A Mennyire szoros a kapcsolata a megnevezett személlyel? (1–5-ig skálán)* kérdésnél az egók átlagosan 4,72-re (Std. 0,461) értékelték a kapcsolatuk szorosságát az általuk megjelölt személyekkel. *A Mennyire bízik a megjelölt személyben (1 egyáltalán nem, 2 inkább nem, 3 inkább bízik, 4 nagyon bízik)* kérdésnél a megkérdezettek 19 főből 15 főben „nagyon bíznak”. *A Mennyire jellemző, hogy elmondja személyes problémáit a megjelölt személynek? (1 egyáltalán nem, 2 inkább nem, 3 inkább igen, 4 nagyon jellemző)* névinterpretáló kérdésre a legtöbben azt a választ adták, hogy 19 főből 11 megjelöltnek „nagyon jellemző”, hogy elmondják személyes problémáikat. *A Mennyire jellemző, hogy a megjelölt személy elmondja Önnek személyes problémáit? (1 egyáltalán nem, 2 inkább nem, 3 inkább igen, 4 nagyon jellemző)* kérdésnél úgy gondolták az egók, hogy az alterek 42%-ában (8 fő) „nagyon jellemző”, hogy megbíznak. *A Mennyire fontos számára a megjelölt személy? (1 egyáltalán nem, 2 inkább nem, 3 inkább fontos, 4 nagyon fontos)* névinterpretáló kérdésnél a szülőknek az alterek 73%-a (14 fő) volt „nagyon fontos”.

A gyermekek ebben a szituációban 33 főt említettek meg, átlagosan 3,3 fő (Std. 0,4975), melyek során 27 fő közeli barát, 6 fő pedig egyéb rokon. Az összes említésből 29 fő általános iskolás, 1 fő szakmunkás, 2 fő középiskolás, 1 fő főiskolás/egyetemista. Ez megmutatja, hogy többnyire hasonló gyerekekkel barátkoznak, azaz iskolai végzettség szempontjából inkább homogén kapcsolatok jellemzők rájuk. A leggyakrabban 5–10 éve ismerik egymást a megkérdezettek a megjelölt személyekkel ebben a szituációban. A gyermekek 17 főt (51%) „nagyon kedvelnek”, 17 fővel (51%) „inkább szoros” a kapcsolatuk, 12 főben (36%) pedig „nagyon bíznak”. A gyerekek 9 megjelölt személynek (27%) „egyáltalán nem” mondják el személyes problémáikat, 9 főnek (27%) „inkább elmondják” személyes, bizalmas problémájukat. A megkérdezettek úgy gondolták, 16 fővel (48%) „inkább jellemző”, hogy megbeszéli személyes problémáit. A gyerekeknek 21 fő (64%) volt „nagyon fontos” az alterek között.

Kutatásom során a megkérdezettek ebben a szituációban a közeli barátaikat jelölték leggyakrabban. A 10 szülőből 3 fő említette gyerekét, míg a fiatalok egyáltalán nem említették szüleiket.

4. táblázat_ *Kivel tud szórakozni, kirándulni menni?*

A kapcsolat típusa	Szülő	Gyerek	Összesen
házas társ/élettárs/szerelmi viszony			
szülő			
gyerek	3		
testvér	3		
egyéb rokon	2	6	
családtagok összesen	8	6	14
szomszédok			
osztálytársak			
tanárok			
munkatársak	2		
közeli barát	9	27	
egyéb			
összesen	19	33	52

Saját szerkesztés

Kivel tudja a családon belül megbeszélni a problémáit?

Mivel többnyire egyedülálló anyákkal készült a vizsgálat, így a szülők ebben a szituációban összesen 16 főt tudtak megjelölni, azaz átlagosan 1,6 főt (Std. 0,4810). Ezek nagyobb része a megkérdezett testvére (8 fő testvér, 3 fő gyerek, 2 fő szülő, 1 fő házas társ, 1 fő egyéb rokon, 1 fő jelenlegi szomszéd). Az ennél a kérdéskörben említett személyek között inkább nők szerepeltek (12 nő, 4 férfi). 5 fő általános iskolai végzettségű, 8 fő szakmunkás, 3 főnek pedig érettségi a legmagasabb iskolai végzettsége. Tehát főként azonos korú, nemű és iskolai végzettségű személyekkel beszélnek meg a felmerülő problémákat, jellemző tehát a homogén kapcsolathálózat, hasonló egyéneket jelöltek meg a megkérdezettek nem, kor, iskolai végzettség tekintetében.

A szülők 14 főt (88%) „nagyon kedvelnek”, a kapcsolatuk szorosságát egy 1–5-ig terjedő skálán az egók átlagosan 4,56%-ra (Std.0,814) értékelték az általuk megjelölt alterekkel, 9 főben (56%) pedig „nagyon megbíznak” a megkérdezettek. 10 fővel (63%) „nagyon jellemző”, hogy megosztják személyes bajaikat. A szülők úgy vélték, hogy 10 fő (63%) „nagyon jellemző”, hogy megosztja vele a személyes problémáját.

A gyerekek is szintén 16 főt jelöltek meg ebben a helyzetben. Ennek fele (8 fő) szülő, 3 fő testvér, 4 fő egyéb rokon, 1 fő közeli barát volt az alterek között. 3 fő fiú és 12 fő lány. 6 fő általános iskolás, 3 fő szakiskolás, 5 fő középiskolás, 1 fő pedig egyetemista volt a megjelöltek között. Itt is jellemzőek a homogén kapcsolatok, tehát hasonló személyeket jelöltek meg a megkérdezettek nem, kor tekintetében, viszont az iskolai végzettségnél vannak eltérések, mivel az egók között egy fő sem volt egyetemista. Az általános iskolás és szakközépiskolás tanulók is jelöltek meg gimnáziumba járó altereket és fordítva. 13 főt (81%) „nagyon kedvelnek” a gyerekek a megjelöltek között. A fiatalok a kapcsolatuk szorosságát az alterekkel egy 1–5-ig terjedő skálán 4,38%-ra (Std. 0719) értékelték. 11 főben (69%) „nagyon megbíznak”. 7 főnek (38%) „nagyon jellemző”, hogy megosztják személyes bajaikat. A gyerekek úgy gondolják, hogy 8 főnek (50%) „nagyon jellemző”, hogy elmondják a személyes problémájukat. A 16 főből 15 fő pedig „nagyon fontos” számukra.

5. táblázat: *Kivel tudja a családon belül megbeszélni a problémáit?*

A kapcsolat típusa	Szülő	Gyerek	Összesen
házas társ/élettárs/szerelmi viszony	1		
szülő	2	8	
gyerek	3	3	
testvér	8		
egyéb rokon	1	4	
családtagok összesen	15	15	30
szomszédok	1		
osztálytársak			
tanárok			
munkatársak			
közeli barát		1	
egyéb			
összesen	16	16	32

Saját szerkesztés

Kitől tud segítséget kérni a családtagokon kívül?

A szülők 9 főt tudtak megjelölni ebben a szituációban, 1 fő jelenlegi munkatárs, 8 fő pedig közeli barát. A 9 főből 4 fő volt olyan személy, akiket kizárólag ebben a szituációban jelöltek meg, a többi 5 altér már említették más helyzetekben is. A gyerekek 5 főt tudtak megjelölni, ebből 1 fő volt olyan személy, akit még nem jelöltek más szituációk során. Többnyire olyan személyektől kérnek segítséget a családtagokon kívül a megkérdezettek, akiket jelöltek a *Kivel jár szórakozni, kirándulni menni?* szituációban.

6. táblázat: *Kitől tud segítséget kérni a családtagokon kívül?*

A kapcsolat típusa	Szülő	Gyerek	Összesen
szomszédok			
osztálytársak			
tanárok			
munkatársak	1		
közeli barát	8	5	
egyéb			
összesen	9	5	14

Saját szerkesztés

Kitől tud a mindennapokban segítséget kérni?

Az ötödik szituáció során az instrumentális segítséget mértem fel. A szülők és gyermekeik kölcsönösen egymást jelölték meg leggyakrabban ebben a szituációban. A megkérdezett gyerekek mindegyike említette valamelyik szülőjét, míg a szülők fele jelölte meg gyerekeit. Albert Fruzsina és Dávid Beáta tanulmánya során ugyanezen szituáció alapján azt az eredményt kapta, hogy instrumentális segítséget a megkérdezett fiatalok 37%-a kapott mindkét szülőjétől, további 19% csak az anyától és 4% csak az apától. A szülőpárok

háromnegyede nem kap instrumentális segítséget gyermekétől, de az esetek 7%-ában mindkét szülőt segíti így gyermeke (Albert, Dávid 2005). Azokban a családokban tehát, ahol az apa nincs jelen, ott a gyermekekre hárul az a feladat, hogy segítsen a mindennapokban előforduló akadályok leküzdésében. Albert–Dávid tanulmánya során a szülőpárok többsége leggyakrabban egymástól kapja ezt a fajta segítséget.

A kapcsolat típusa az öt szituáció szerint

Az öt szituáció során a szülők és gyermekeik leggyakrabban közeli barátait jelölték meg mint támogató kapcsolatot. Ez a tendencia figyelhető meg Albert Fruzsina és Dávid Beáta tanulmányában is, ahol a szülők-gyerekek (3 szituáció mentén) szintén a közeli barátait jelölték meg leggyakrabban (Albert, Dávid 2005: 2–3).

Láthatjuk az adatokból, hogy a szülők erősebbnek ítélik meg kapcsolatuk szorosságát gyermekeikkel, átlagosan 4,75-re (Std. 0,463), míg gyermekeik kicsivel gyengébbnek ítélik ezt meg, átlagosan 4,45-re (Std. 0,688). Ez a tendencia követhető a *Mennyire kedveli a megjelölt személyt?* névinterpretáló kérdés mentén is, ahol minden megkérdezett szülő a maximális „*nagyon kedvelem*” választ adta gyermekének, míg a gyerekek közül 8 fő válaszolta ugyanezt szüleiknek. Az értékek viszont megfordulnak a *Mennyire bízik meg a megjelölt személyben?* névinterpretáló kérdésnél, ugyanis 3 fő szülő adta a „*nagyon megbízok gyermekemben*” választ, míg gyermekeik közül 9 fő bízik meg teljes mértékben a szüleikben. A szülők közül 5 mondja el gyermekének a személyes problémáit, míg csupán 3 gyermek mondja el a szüleinek ugyanezt. Megkértem a feleket, hogy ítéljék meg, hogy szerintük a megjelölt személy elmondja-e a személyes problémáit nekik. A szülők közül 1 fő gondolta úgy, hogy minden problémát megoszt vele a gyermeke, ezzel ellentétben 6 gyermekből 5 gondolta úgy, hogy szüleik megosztják velük a személyes problémáikat.

Ebben a korosztályban nagyon jellemző a szülőről való leválás, ami abban is megnyilvánul, hogy elsősorban nem a szülővel osztják meg személyes, bizalmas problémáikat, hanem a kortárs csoporttal. Ez természetes, a probléma akkor adódik, ha a szülő nehezen viseli a leválást. Ekkor keletkezhetnek konfliktusok a családban (Cole M., Cole S. 1998).

7. táblázat: *A kapcsolat típusa az öt szituáció szerint*

A kapcsolat típusa	Szülő	Kapcsolat szorossága	
		Mean	Std.
házas társ/élettárs/szerelmi viszony	2	5,00	,000
szülő	2	4,5	,707
gyerek	8	4,75	,463
testvér	8	4,63	,518
egyéb rokon	7	4,14	1,215
jelenlegi szomszéd	1	5,00	,000
jelenlegi munkatárs	3	4,67	,566
közeli barát	12	4,42	,669
Total	43		

	Gyerek (%)	Kapcsolat szorossága	
		Mean	Std.
házas-társ/élet-társ/szerelmi viszony	1	5,00	,000
szülő	11	4,45	,688
testvér	4	4,5	,577
egyéb rokon	13	4,38	,768
régi szomszéd	1	4,00	,000
közeli barát	30	3,57	1,006
Total	60		

Saját szerkesztés

A kapcsolathálózat mérete

Egy édesanya (39 éves), akinek 4 gyermeke van (enyhe és közép-súlyos értelmi fogyatékosok), egyáltalán nem említett senkit a megkérdezett szituációk során. A volt férje börtönben tartózkodik, bántalmazás miatt kerültek kapcsolatba legelőször a családsegítő szolgálattal. Az adatfelvételkor viszont gyermek igazolatlan hiányzása miatt jött a jelzés az iskola felől. Az édesanya érettségivel rendelkezik. Jelenleg nem dolgozik, mivel gyermekei folyamatos felügyeletet igényelnek. Inkább rossz anyagi körülmények között élnek. Leánygyermeke 14 éves, 6 személyt tudott felsorolni a szituációk során.

Az édesanyák közül legtöbb nevet (7) az öt szituáció során egy 41 éves édesanya említette, akinek 2 gyermeke van, egy 15 éves lány és egy 18 éves fiú. akinek a legmagasabb iskolai végzettsége ugyancsak érettségi volt. Jelenleg dolgozik, új párkapcsolata van, de nem élnek együtt. Azért kerültek kapcsolatba a szervezettel, mert a kiskorú gyermeknek magatartásproblémái voltak, többek között öngyilkossági kísérlete. A gyermek az öt szituáció során szintén 7 főt tudott megjelölni.

A gyermekek közül a legtöbb nevet, 10 főt egy 13 éves kislány említett. Általános iskolás tanuló, Nyíregyháza belvárosában élnek, panellakásban. Nagyon jó anyagi körülmények között, édesanyjával él együtt. Azért kerültek kapcsolatba a Nyíregyházi Család- és Gyermekjóléti Központtal, mert az édesapja bántalmazta az édesanyját, és a gyermek szem-és fültanúja volt. Az édesanya (44 éves, jelenleg dolgozik) az öt szituáció során 3 főt tudott megjelölni.

A legkevesebb nevet, 2 főt a gyerekek közül egy 16 éves kislány sorolt fel. Szakmunkásképző iskolában tanul jelenleg. Nyíregyháza belvárosában él, panellakásban. Családszerkezetük édesanya 1 gyermekkel. Inkább jó anyagi körülmények között élnek, igazolatlan hiányzás miatt kaptunk jelzést. Az édesanya (42 éves, jelenleg dolgozik) 5 nevet tudott felsorolni a szituációk során.

Összegzés

A szakirodalom (Granovetter, LePlay, Parsons) szerint a szülő-gyerek kapcsolatoknak kellene lennie a legszorosabb kapcsolatnak a családban, de ebben az esetben nem átlagos családokat vizsgáltam. Úgy gondolom, hogy a családsegítő szakembereknek, a névgenerátor-technika alkalmazása iránymutatásul tud szolgálni abban, hogy egy-egy kliensnek felmérje a társas kapcsolatrendszerét. A szociális munka eszköztárát bővíteni lehetne a névgenerátor-módszer alkalmazásával, és egyre több figyelmet kellene szentelni az egyéni kapcsolathálózat vizsgálatára és a mozgatható erőforrások feltárására, ami az egyének „képessé tételéhez” is hozzájárulhatna. A módszer visszaigazolást tud adni a kliens számára, megmutatja, hogy kik is az ő természetes erőforrásai, hogy a krízishelyzetben tudjon rájuk támaszkodni.

A névgenerátor alkalmazása során kiderül, hogy bizonyos esetekben kik azok a személyek, akikre számíthatnak az emberek, vagy van-e egyáltalán olyan személy, akikre tudnak támaszkodni. Gyakran előfordul, hogy a rossz szülő-gyerek kapcsolat miatt kerülnek kapcsolatba a családok a szervezettel. Úgy vélem, ilyen esetekben mindenképpen hangsúlyosabban kellene felmérni, hogy mennyire van bizalmas kapcsolat a felek között, és milyen szituációkban említik egymást a szülők és gyermekeik.

Az országos kutatásokból kiderült, hogy az egyedülálló anyák sokkal kevesebb kapcsolattal rendelkeznek, mint a házasságban élők. Ez azzal magyarázható, hogy a házastársak, élettársak kapcsolatai összeadódnak.

A minta elemzése során a legszembetűnőbb adat, hogy a tíz családból csupán egy családnál van jelen az apa. Albert Fruzsina és Dávid Beáta vizsgálatuk során kimutatták, hogy azoknak a nőknek, akik egyedül nevelik gyermeküket, a személyes kapcsolathálózata kisebb. Ez azzal magyarázható, hogy a férj kiesik a kapcsolathálózatából, és semmilyen más személyek nem tudják pótolni. A gyermekek esetében az „apahiány” és az édesanya kapcsolati hálója nem befolyásolta a kapcsolatainak számát és struktúráját (Albert, Dávid 2005).

Utasi „A társadalmi integráció és szolidaritás alapjai: a bizalmas kapcsolatok” című munkájában kifejti, hogy a családi-rokonsági kapcsolatok mellett a másik legjelentősebb kötelék a barátság. Kutatásom során ez igazolódni látszik, hiszen gyakori említésként szerepelt ez a kapcsolattípus. A barátság egy választott kapcsolat, mely kölcsönös szolidaritást, kölcsönös erőforrásokat eredményezhet (Utasi 2002a).

Úgy vélem, hogy a Fischer–McCallister-módszer segíti a szociális munkás feladatát, mely alapján fel tudják mérni a kliensek társas támogató kapcsolatait és a szülő-gyerek kapcsolatokat is össze tudják hasonlítani, így megtudhatják, melyek azok a területek, amelyek fejlesztésre szorulnak a család életében, legyen az a bizalom kiépítése vagy segítségnyújtás. Ez elősegítheti a szociális munkások feladatát, ezáltal fel tudják mérni a kliens természetes erőforrásait.

Úgy vélem, fontos megismerni az egyén (kliens) kapcsolatrendszerét. Fel kell térképezni, hogy van-e támogató viszonya az egyénnek. Hallgatói éveim során számos olyan nevelőotthonból kikerült fiatallal találkoztam, akiknek nem voltak erős kapcsolataik, nem volt támogatórendszerük, ezért sok esetben deviáns magatartás volt jellemző rájuk. Ezért úgy vélem, elengedhetetlen felmérni a segítségre szorulóknak kapcsolati rendszerét és hogy kik veszik őket körül.

Irodalomjegyzék

1. ALBERT F., DÁVID B. (2005): Férfiak és nők a családban egy kétgenerációs vizsgálat tükrében. Kutatási jelentés, 2–3.
2. ALBERT F., DÁVID B. (2012): Az interperszonális kapcsolathálózati struktúra átrendeződése Magyarországon. In KOVÁCH I., DUPCSIK CS., P. TÓTH T., TAKÁCS J. (szerk.): Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon. Argumentum Kiadó, Budapest, 343–356.
3. ALBERT F., DÁVID B. (2007): Embert barátjáról. A barátság szociológiája. Századvég Kiadó, Budapest.
4. BÁNYAI E., SZABÓ L., TÁNCZOS É. (1998): Az esetmunka folyamata. In Kézikönyv szociális munkásoknak. Szociális Szakmai Szövetség, Budapest.
5. CHUA, V., MADEJ J., WELLMAN B. (2009): Personal communities: The world according to me. In KISS J., FÓNI M., HÜSE L., TAKÁCS P. (szerk.): Acta Medicinae et Sociologica, 4(11), 2013. Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum Egészségügyi Kar, Nyíregyháza. In HUSZTI É. (2013): Két módszer, egy minta – Az egocentrikus kapcsolati háló vizsgálata névgenerátorral és network napló módszerrel.
6. COLE M., COLE S. (1998): Fejlődéslélektan. Osiris Kiadó.
7. HEGYESI G., TALYIGÁS K. (1996): A szociális munka elmélete és gyakorlata. I. kötet. Semmelweis, Budapest.
8. HUSZTI É. (2013): Két módszer, egy minta – Az egocentrikus kapcsolati háló vizsgálata névgenerátorral és network napló módszerrel. Acta Medicinae et Sociologica, 4(11), 79–100.
9. HUSZTI É. (2015): Megismer-hetem. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
10. HUSZTI É. (2015a): Mondd meg, kikkel töltöd az idődet, s megmondom, ki vagy. A társas támogatást nyújtó személyes kapcsolati háló néhány jellemzője és működése a Nyíregyházi járásban. Acta Medicinae et Sociologica Vol. 6., No.18–19.
11. MARS DEN, P. V. (2005): Recent Developments in Network Measurement. In CARRINGTON, P. J., SCOTT, J., WASSERMAN S. (edit.): Models and Methods in Social Network Analysis. Cambridge University Press. In HUSZTI É. (2015b): Megismer-hetem. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
12. MOLIN, E., ARENTZE, T., TIMMERMANS, H. (2008): Eliciting Social Network Data. Paper presented at the International Conference on Survey Methods in Transport: Harmonisation and Data Comparability, France, May 25-31. In HUSZTI É. (2015): Megismer-hetem. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
13. SZABÓ L. (2003): A társadalmi támaszt nyújtó személyes kapcsolatháló és a szubjektív életminőség összefüggései az egészséges és a mozgáskorlátozott személyek körében. PhD-értekezés. Budapest. In HUSZTI É., PATYÁN L., ÖRDÖG Á., VÁRADI ZS. (2011): Egyén és környezete, civil közösségek – működés és forrásbevonás. Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, Nyíregyháza, 131.
14. SZABÓ L. (2003): A társadalmi támaszt nyújtó személyes kapcsolatháló és a szubjektív életminőség összefüggései az egészséges és a mozgáskorlátozott személyek körében. PhD-értekezés. Budapest.
15. UTASI Á. (2002a): A társadalmi integráció és szolidaritás alapjai: a bizalmas kapcsolatok. Századvég – Új folyam 24. szám.
16. UTASI Á. (2002): A bizalom hálójá. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.

17. UTASI Á. (szerk.) (2006): A szubjektív életminőség forrása. Biztonság és kapcsolatok. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest.
18. WELLMAN, B. (2007): Challenges in Collecting Personal Network Data: The Nature of Personal Network Analysis. Field Methods. In HUSZTI É. (2015): Megismerhetem. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.